

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Wyższa Szkoła Handlowa
im. Bolesława Markowskiego
w Kielcach

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

PRAKTYCZNY PEDAGOG

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

MATERIAŁY SZKOLENIOWE

PEDAGOGIKA OGÓLNA

mgr Wioletta Zbrożyna

1) „Metody wychowania”

Metody wychowania zajmują znaczące miejsce w realizacji całokształtu procesu wychowawczego. Aby to miejsce bliżej określić należy sobie uświadomić, co składa się na realizację owego procesu. Najczęściej wymienia się tu określony sposób działania, powodujący oczekiwane zmiany zgodne z uprzednimi założeniami. Jeżeli owe sposoby działania są celowe, planowe i przemyślane, możemy wówczas mówić o metodach wychowania.

2) „Pojęcie ‘metody wychowania’”

Etymologia słowa „metoda” prowadzi od greckiego słowa *methodos*. Ogólnie przez metodę rozumie się:

- 1) sposób postępowania stosowany świadomie, konsekwentnie oraz systematycznie;
- 2) zespół czynności i środków użytych do osiągnięcia celu;
- 3) zespół założeń ogólnych przyjętych w określonych badaniach.

3) Poszukiwanie najwłaściwszej interpretacji treściowej pojęcia „metoda wychowania” w oparciu o wybrane ujęcia autorskie w literaturze pedagogicznej:

- J. Brągiel określa metodę wychowania jako „celowy sposób postępowania opiekuna wychowawcy z wychowankiem znajdującym się pod jego opieką”;
- K. Konarzewski określa mianowicie metodę jako „powtarzane czynności zmierzające do celu”. Zatem oczekiwane zmiany osobowości występują pod wpływem celowych działań wychowawczych;
- A. Kamiński mówi, że „metody to podstawowe sposoby konsekwentnego i możliwie najbardziej skutecznego postępowania, zmierzające do realizacji określonego celu”;
- H. Muszyński określa metodę wychowania jako „każdy wyodrębniony sposób postępowania wychowawcy, polegający na wywieraniu określonego wpływu na aktywność wychowanka, związany zawsze z dokonywaniem zmian w obrębie układu nagród i kar w danej sytuacji wychowawczej”;
- E. Piotrowiak dostrzega wyraźny związek metod wychowania z zasadami postępowania wychowawczego, wyrosłymi z podstaw wzajemnego komunikowania się ludzi w obrębie ogólnie uznawanych norm etyczno-moralnych. Związek ten, akceptujący normy etyczne, stanowi punkt wyjścia do rozpatrywania terminu „metoda wychowania” w dwóch różnych płaszczyznach:

- ❖ pierwsza z nich to **płaszczyzna psychologiczna**, „wynikająca z podkreślenia istnienia w metodycznym postępowaniu zespołu bodźców, oddziałujących w sposób bezpośredni na system aktywności człowieka, oparta na teorii behawiorystycznej”.
- ❖ druga to **płaszczyzna pedagogiczna**, „zakładająca ujęcie metody wychowania w kontekście procesu wychowawczego, czyli szerokich działań zaprojektowanych i dobranych w oparciu o cele wychowawcze”.

4) „Ostateczna definicja pojęcia ‘metody wychowania’”

Podsumowując próby poszukiwań najwłaściwszej definicji metod wychowania można stwierdzić, że są one swoistym rodzajem stymulacji zmian w osobowości wychowanka i stanowią one sprawdzony układ zabiegów polegający na inspirowaniu i inicjowaniu działań pomiędzy podmiotami wychowania, oparty o społecznie akceptowane normy etyczno-moralne.

5) „Klasyfikacja metod wychowania”

W literaturze pedagogicznej napotykamy rozliczne ujęcia klasyfikacyjne metod wychowania. Powodem może być m.in. fakt, iż autorzy poszczególnych klasyfikacji opierają się na różnych założeniach teoretycznych, funkcjonujących w obrębie nauk społecznych. Te zróżnicowane kierunki metodologicznego dochodzenia do ostatecznego doboru i układu metod wychowania, wyznaczają konstrukcje klasyfikujące.

Pierwszą, „zamkniętą” w swym charakterze, jest grupa metod działania, którą można określić mianem – metod bezpośrednich. Ich istota polega na takim oddziaływaniu wychowawczym, którym wychowawca posługuje się osobiście, bezpośrednio oraz natychmiast w zaistniałej sytuacji. Występują one w literaturze pedagogicznej jako sprawdzony rodzaj działań, który ma gwarantować uzyskanie natychmiastowego, pożądanego przez wychowawcę efektu.

Drużga grupa metod skupia się wokół działań wychowawczych o charakterze pośrednim. Poprzez pośredni charakter rozumie się te działania, które w swym zamierzeniu dotyczą wychowanka, ale docierają do niego w sposób uogólniony – okrężną drogą. Mówimy wówczas, że mamy do czynienia z działaniami skierowanymi na grupę społeczną czy zespół wychowawczy.

6) „Rodzaje metod wychowania ze względu na metody oddziaływań indywidualnych:”

- metoda modelowania,
- metoda zadaniowa,
- metoda perswazyjna,

- metoda nagradzania i karania.

7) „**METODA MODELOWANIA**”

Jedną z najbardziej skutecznych metod wychowania jest metoda modelowania, czyli metoda przykładu. Przekonać się o tym można, obserwując ludzi pozostających ze sobą w bliskich i częstych kontaktach. Ludzie ci zaczynają z czasem zachowywać się w podobny lub zbliżony do siebie sposób. Skłonność taką przejawiają zwłaszcza dzieci. Na przykład w rodzinie, do których dzieci łatwo i chętnie się upodabniają, są rodzice. W szkole natomiast są nimi w szczególności zwracający na siebie uwagę uczniowie i cieszący się autorytetem nauczyciele.

Metodę modelowania nazywa się też metodą działania własnym przykładem lub metodą dawania dobrego przykładu. Niektórzy tę metodę nazywają uczeniem się przez naśladownictwo lub uczeniem się zastępczym, a niekiedy „zarażeniem”, z uwagi na udzielanie się imitowanego zachowania.

8) „Zachowania łatwo podlegające modelowaniu”

Znaczący wpływ na prawidłowy proces modelowania w wyzwalaniu i pogłębianiu u dzieci i młodzieży pożądanym społecznie i moralnie zachowań czy postaw ma okazywanie sobie przez rodziców wzajemnego zrozumienia, zaufania, udzielania pomocy i wzajemnego zapobiegania o zdrowie i dobre samopoczucie.

Modelowaniu podlegają również przybierane przez rodziców i nauczycieli postawy prospołeczne wobec innych osób z otoczenia. Dużą wagę przywiązuje się do przejawianej wrażliwości rodziców i nauczycieli na wszelkie symptomy krzywdy i niesprawiedliwości społecznej, a także na cierpienia i niepowodzenia innych ludzi.

Niemalą rolę na gotowość do pożądanym społecznie i moralnie zachowań lub postaw mają doznane przez dzieci i młodzież różnego rodzaju świadczenia od innych ludzi, w tym szczególnie od rodziców i nauczycieli.

9) „Różne zakresy generalizacji metody modelowania”

Należy zaznaczyć, że dzieci i młodzież w niejednakowym stopniu uogólniają upodobnienie się do modelu. Postrzegane przez nich postępowanie rodziców i nauczycieli jest pewnego rodzaju przesłaniem, odpowiednio ukierunkowującym ich działania praktyczne. Jednych skłania ono jedynie do zwykłego odwzajemniania związanych z nim doświadczeń, drugich do postępowania w podobny

sposób także w stosunku do innych ludzi, a jeszcze innych mobilizuje do zachowania się zgodnie z określoną zasadą postępowania.

11) „Czynniki ułatwiające modelowanie”

W wyniku licznych badań stwierdzono, iż rzeczywiście stosowanie metody modelowania pociąga za sobą na ogół skutki pozytywne. Zależy to jednak od wielu czynników, np:

-
- okazało się, że metoda ta jest mniej skuteczna w stosunku do dzieci w wieku młodszym niż w wieku starszym.
 - stwierdzono również, że chłopcy chętniej niż dziewczynki upodabniają się do zachowań męskich, a dziewczynki chętniej niż chłopcy sięgają po wzory zachowań kobiecych.
 - zauważono także, iż model wywiera tym większy wpływ na obserwatora:
 - im w wyższym stopniu obserwator spostrzega jego kompetencje i prestiż, jakim cieszy się w swoim otoczeniu;
 - im szerszy jest zakres władzy modelu i większe ma on możliwości zapewnienia obserwatorowi oparcia duchowego i materialnego;
 - im w większym stopniu obserwator zauważa u modelu podobieństwo do siebie, np. pod względem określonych umiejętności, zainteresowań i uzdolnień;
 - im więcej entuzjazmu przejawia model dla swych zachowań altruistycznych.
-

12) „Efektywność metody modelowania”

Tak więc nie ulega chyba wątpliwości, iż za pomocą metody modelowania można efektywnie wpływać na rozwijanie i pogłębianie zachowań czy postaw społecznie i moralnie pożądanych. Metoda ta swą skuteczność zawdzięcza zwłaszcza swej bezpośredniości i naturalności. Jak twierdzi Konarzewski: „za pomocą modelowania możemy łagodnie i jakby niespostrzeżenie wprowadzić wychowanka w świat społecznych norm i wartości”.

14) „METODA ZADANIOWA”

Metoda zadaniowa polega na powierzaniu dzieciom i młodzieży konkretnych zadań, których wykonywanie – jak się zakłada – prowadzi zwrotnie do konstruktywnych zmian ich zachowań i postaw pożądanych z wychowawczego punktu widzenia, a także do wzbogacania ich wiedzy i doświadczeń w określonej dziedzinie działalności. Chodzi tu zwłaszcza o szeroko pojętą działalność prospołeczną, co znaczy, że w szczególności wysoko ceni się tu zadania służące dobru wspólnemu.

15) „Powierzenie zadań w szkole”

Wdzięcznym terenem wykorzystania metody zadaniowej jest między innymi szkoła. Szczególnie ważne jest powierzenie dzieciom i młodzieży zadań, związanych z udzielaniem przez nich tzw. pomocy koleżeńskiej w nauce. Pomoc ta polega na wspieraniu się w przezwyciężaniu różnych braków w wiadomościach i umiejętnościach szkolnych. Oczekują jej zwłaszcza uczniowie nienadążający za wymaganiami szkoły.

Uczniowie zazwyczaj chętnie pomagają sobie w nauce. Przejawia się to m.in. we wzajemnym podpowiadaniu na lekcji, pożyczaniu sobie długopisów, ołówków, kartek, farb, kartonów, wspólnym odrabianiu lekcji, wyjaśnianiu trudnego zadania, poinformowaniu kolegi (koleżanki) o lekcjach, na których był nieobecny.

16) „Formy działalności samoobsługowej”

Powierzenie chłopcom i dziewczynkom zadań nastawionych na niesienie dobra innym w warunkach życia szkolnego obejmuje zazwyczaj różne formy działalności samoobsługowej. Są nimi przeważnie takie zadania wykonywane przez uczniów, jak: dbałość o czystość w klasie i jej wygląd estetyczny, staranne ścieranie i zmywanie tablicy, odkurzanie stolików i krzeseł, przewietrzanie klasy, przychodzenie w pantoflach, a w szczególności nie przeszkadzanie sobie nawzajem. Powyższe i inne czynności samoobsługowe należą do tradycyjnych poczynań szkoły. Ważne jest jednak, aby upatrywać w nich – poza korzyściami czysto doraźnymi – także wartości wychowawcze.

17) „Skuteczne powierzenie zadań”

Powierzenie dzieciom i młodzieży zadań, których wykonanie pociąga za sobą pozytywne skutki wychowawcze, nie jest łatwe. Wymaga spełnienia co najmniej kilku warunków. Chodzi szczególnie o to, aby dziewczęta i chłopcy:

- podjęli się „służby” na rzecz innych z wyboru, czyli w sposób świadomy, i byli tym głęboko zainteresowani;
- byli przekonani o potrzebie przynoszenia im ulgi i wsparcia, to jest dobrze znali cel swych poczynań na rzecz drugich;
- wykonywali zadania służące dobru innych ludzi na miarę swych możliwości;
- świadczyli rozmaite usługi wobec różnych osób, czyli mieli sposobność nabywania wielostronnych doświadczeń w czynnym wspomaganie innych;
- stopniowo uczyli się działań na rzecz dobra wspólnego, poczynając od zadań prostych, a kończąc na zdaniach coraz bardziej złożonych;

- spotykali się z zachętą za strony rodziców i nauczycieli w formie pochwał lub uwydatniania korzyści, jakie odnosiły dzięki nim osoby wspomagane
- doznali zadowolenia z tego powodu, iż mogli naprawdę być użyteczni dla osób potrzebujących.

Chodzi też o to, aby podejmowane przez dzieci i młodzież zadania wynikały rzeczywiście z realnych potrzeb odczuwanych w ich środowisku wychowawczym. Ponadto warto domagać się od nich przyjmowania na siebie także różnych innych obowiązków, a więc nie tylko tych związanych z oddawaniem innym swych przysług.

18) „METODA PERSWAZYJNA”

Metoda perswazji polega głównie na uświadamianiu dzieciom i młodzieży różnych obowiązków i powinności, jakie mają wobec społeczeństwa, innych ludzi i samych siebie oraz na przypominaniu przysługujących im praw. Stanowi więc w niemałym stopniu rodzaj słownego oddziaływania na świadomość moralną i społeczną dziewcząt i chłopców.

W wychowaniu metoda ta ma celu szczególnie uprzystępnienie i wyjaśnienie różnego rodzaju wartości i norm. Przy czym w ich uzasadnianiu przytacza się zwykle argumenty potwierdzające je, jak również te, które przemawiają rzekomo za ich relatywizacją lub całkowitą negacją.

19) „Skutki perswazji”

Zaletą przypisywaną metodzie perswazyjnej jest możliwość uświadomienia z jej pomocą moralnego porządku w życiu i świecie. Dzięki niej dziewczęta i chłopcy uczą się odróżniać dobro od zła, poznają podstawowe normy i zasady moralne, w tym także zasięg i granice bezinteresownego wspomagania innych. Używanie perswazji może też pomóc dzieciom i młodzieży w poszukiwaniu i odnajdywaniu sensu swego istnienia oraz w kształtowaniu własnego systemu wartości moralnych, czyli uchronieniu ich przed poczuciem pustki i bezsensowności w życiu człowieka.

20) „Perswazja w życiu szkolnym”

Szczególną rolę w wychowaniu dzieci i młodzieży ma do spełnienia perswazja w warunkach życia szkolnego. Z powodzeniem może być stosowana na godzinach wychowawczych, lekcjach języka polskiego, historii i religii. Przybiera ona wówczas nierzadko formę swobodnej i szczerzej wymiany poglądów, m.in. na temat moralnych aspektów postępowania ludzi. Inaczej mówiąc, jest nią rozmowa niekierowana, przybierająca często postać dyskusji uczestniczącej. To znaczy, że kierujący taką dyskusją nauczyciel czuje się równoprawnym jej uczestnikiem.

Rozmowa i dyskusja w klasie na różnego rodzaju tematy mają oczywiście sens tylko wtedy, gdy uczniowie naprawdę są nimi zainteresowani; mogą szczerze wyrażać własne opinie; nie są krępowani w samodzielnym myśleniu; mogą liczyć na rzetelną informację w omawianych kwestiach; doceniają ich odmienny od powszechnie uznawanego sposób widzenia wielu omawianych wspólnie spraw. W żadnym zaś razie nie wymusza się na nich wypowiedzi zgodnych ze stanowiskiem nauczyciela.

21) „Perswazja oparta na aforyzmach”

Podstawą wymiany w klasie opinii i przekonań o sprawach moralnych, społecznych, obyczajowych mogą być różnego rodzaju aforyzmy, czyli tzw. złote myśli (sentencje). Chodzi zwłaszcza o zapoznanie z nimi uczniów lub ich przypomnienie. Na ogół jednak płynie z nich większy pożytek wychowawczy, jeśli stają się przedmiotem wspólnej debaty w klasie. Polega ona zazwyczaj na próbie uzasadnienia zawartych w danym aforyzmie treści lub ich podważaniu.

22) „METODA NAGRADZANIA”

Metoda nagradzania polega na promowaniu zachowań pożądanых z wychowawczego punktu widzenia za pomocą udzielania pochwał lub przyznawania nagród. Pochwał udziela się w formie ustnej lub pisemnej, a także niejednokrotnie za pomocą wymownego gestu, np. poprzez skinięcie głową, przyjazne spojrzenie czy mimikę wyrażającą akceptację dla określonego zachowania chłopców i dziewcząt. Nagrody natomiast mają najczęściej charakter wzmocnień materialnych, np. w formie lizaka czy cukierka lub innych bardziej czy mniej kosztownych prezentów. W przypadku nagród nie wyklucza się także tych o charakterze wzmocnień niematerialnych, jak np. zwolnienie z odpowiedzi i z odrobienia pracy domowej czy uwolnienie od jakiegoś kłopotliwego zadania.

23) „Skuteczność metody nagradzania”

Stosowanie metody nagradzania jest na ogół tym skuteczniejsze, im bardziej stosuje się ją zgodnie z upragnionymi przez dzieci i młodzież rodzajami wzmocnień pozytywnych. W tym celu zaleca się poznać je bliżej – szczególnie te najbardziej spośród nich upragnione. Łatwo przekonać się można o tym, iż jednemu chłopcu czy dziewczynie wystarczą same tylko pochwały, aby zmienić swoje zachowanie. Inni natomiast reagują korzystnie jedynie na przyznawane im nagrody. W tym ostatnim przypadku ważne jest ustalenie, jakiego rodzaju ma być gratyfikacja (materialna czy niematerialna) i w ogóle jakie konkretne nagrody wskazane byłby w danej sytuacji wychowawczej.

24) „Funkcje metody nagradzania”

Metoda nagradzania spełnia przeważnie dwie funkcje:

- 1) w wyniku jej zastosowania dzieci i młodzież dowiadują się o zgodnym z oczekiwaniami dorosłych wykonaniu określonych poleceń;
- 2) udzielenie pochwały lub nagrody jest czynnikiem motywującym do zachowań społecznie i moralnie pożądanych.

Metoda ta spełnia takie funkcje jedynie wówczas, gdy bywa właściwie stosowana.

25) „zasady nagradzania wychowawczego”

Poprawne stosowanie metody nagradzania wymaga przestrzegania kilku zasad wzmacniania pozytywnego, nazywanego tu także nagradzaniem wychowawczym. Zasady te można wyrazić w następujący sposób:

1. Należy wzmacniać jedynie przejawy zachowań pożądanych z wychowawczego punktu widzenia, natomiast świadomie i celowo unikać wzmocnień zachowań o charakterze destruktywnym, świadczących niekorzystnie o uczniach (wychowankach) i działających na ich szkodę.
2. Pożądane pod względem społecznym i moralnym zachowania wymagają wzmocnień bezpośrednio po zmanifestowaniu ich przez dzieci i młodzież, a więc jest przeciwwskazane nagradzanie wychowawcze dopiero po upływie jakiegoś czasu od pojawienia się takich zachowań.
3. Podczas wstępnych wzmocnień określonego zachowania należy wzmacniać je za każdym razem, gdy tylko pojawi się ono w polu widzenia dorosłego. Chodzi tu zwłaszcza o rzadko dotychczas występujące postępowanie uczniów (wychowanków), a szczególnie wartościowe z uwagi na realizowane w rodzinie i szkole cele wychowawcze.
4. Z chwilą gdy wzmacniane zachowanie zaczyna się pojawiać coraz częściej i w stopniu zadowalającym, powinno się je wzmacniać w sposób przerywany, a nie ciągły czy systematyczny. Dzięki temu umożliwia się uczniom (wychowankom) postępowanie na coraz to wyższym poziomie. Chodzi o to, by nabrali oni przekonania, że na dodatkowe wzmocnienie w postaci pochwały czy nagrody powinni zasłużyć w szczególny sposób.
5. Wzmocnienia materialne, np. w postaci widokówek, słodyczy, powinno się łączyć ze wzmacnianiem w formie różnego rodzaju pochwał, jak np. nagradzanie dziecka uśmiechem, przychylnym spojrzeniem, dobrym słowem. Praktyka taka zmierza do tego, aby z biegiem czasu można było zrezygnować z nagradzania materialnego na rzecz wzmacniania wyłącznie w postaci pochwał.

26) „Następstwa metody nagradzania”

Na ogół przyjmuje się, iż stosowanie metody nagradzania:

- zwiększa prawdopodobieństwo wystąpienia oczekiwanego przez dzieci młodzież sposobu ich postępowania;
- pozytywnie motywuje ich do zachowań społecznie i moralnie pożądanych;
- wpływa na aktywność i kreatywność dziewcząt i chłopców;
- umacnia ich poczucie wartości i własnej godności.

27) „Słabe strony metody nagradzania”

Pomimo użyteczności metody nagradzania wielu pedagogów i psychologów przestrzega przed jej nadużywaniem i popełnianiem różnych błędów w jej stosowaniu. Podkreśla się przykład, iż dziecko zbyt często chwalone i nagradzane zaczyna wobec innych przyjmować postawę roszczeniową. Uczy się działań na wskroś interesownych. Oczekuje bowiem w następstwie społecznie i moralnie pożądanych zachowań jakiejś gratyfikacji (zadośćuczynienia). Bez niej wyraźnie zaniedbuje spełnianie swych zobowiązań i powinności.

28) Zaleca się również wystrzegania stosowania metody nagradzania wobec jednych, a unikania jej wobec drugich. Poważnym błędem jest zwłaszcza rezygnowanie z metody nagradzania wobec dzieci i młodzieży społecznie nieprzystosowanej lub niedostosowanej. One to bowiem są w szczególny sposób spragnione zarówno pochwałą, jak i nagród ze strony dorosłych.

29) Zdarza się, że najwięcej pochwał i nagród otrzymują dziewczęta i chłopcy, którzy najmniej tego potrzebują. W takiej sytuacji uczą się oni dobrych manier wyłącznie za cenę bardziej lub mniej jawnego ich chwalenia czy nagradzania. Takie postępowanie pedagogiczne osłabia lub eliminuje w nich wszelkie oznaki wspaniałomyślności i bezinteresowności, a tym samym umacnia postawy egoistyczne.

30) Korzystanie z metody nagradzania może być chybione również przez to, że udzielane pochwały i przyznawane nagrody są w gruncie rzeczy pozbawione wszelkiego wpływu wychowawczego na dany wychowanek. Po prostu nie pełnią one funkcji zadośćuczynienia za określone zachowanie. Oddziałują niejako w próżni, tj. nie zaspokajają – przynajmniej w odczuciu dzieci i młodzieży – potrzeby uznania i szacunku, jaką wiążą z nimi rodzice, wychowawcy i nauczyciele. Zdarza się więc, iż nie wszystko, co uważają oni za pochwałę lub nagrodę, jest rzeczywiście trafnie dobranym rodzajem gratyfikacji w oczach dziewcząt i chłopców.

31) Inną ujemną stroną metody nagradzania jest pewien niedosyt systematycznego lub nadgorliwego jej stosowania. W pierwszym przypadku zapewnia się, że jednorazowa czy okazjonalna pochwała lub nagroda na pewno w mniejszym stopniu motywuje dzieci i młodzież do zachowań pożądaných z wychowawczego punktu widzenia niż w miarę systematyczne stosowanie wobec nich wzmocnień pozytywnych. W drugim natomiast przypadku może zaistnieć niebezpieczeństwo uniewrażliwienia się na udzielane przez dłuższy czas pochwały lub nagrody albo też przejawiania wspomnianej wcześniej postawy roszczeniowej.

32) „METODA KARANIA”

Metoda karania jest sposobem oddziaływania wychowawczego za pomocą świadomie stosowanych kar, celem zapobieżenia powtórzenia przez chłopców i dziewczęta zachowań niezgodnych z obowiązującymi w życiu wartościami i normami. Inaczej mówiąc, metoda ta stanowi z góry przewidywany sposób wywierania przymusu w tym celu, aby zminimalizować lub całkowicie przezwyciężyć przejawy nieprzystosowania czy niedostosowania społecznego. Zmierza do wywołania przykrych konsekwencji niepożądanych zachowań dzieci i młodzieży.

33) „Awersyjne zdarzenia w metodzie karania”

Metoda karania obejmuje swym zasięgiem różne awersyjne zdarzenia. Składają się na nie tego rodzaju oddziaływania awersyjne, jak: wyrażanie formalnej dezaprobaty w formie upomnienia lub nagany, wykluczenie z udziału w zabawie czy w innych formach życia zbiorowego, zawężenie marginesu swobód, w tym także ograniczenie lub pozbawienie uprawnień, przywilejów, funkcji albo odebranie jakiejś rzeczy pożytecznej czy przyjemnej. Nierzadko przybierają postać zakazów korzystania z różnych udogodnień czy atrakcji.

34) „Pozorna skuteczność karania”

Uczeni na ogół są zgodni, iż metoda karania raczej „tłumi” niż „wygasza” niepożądane zachowania u dzieci i młodzieży. To znaczy przyczynia się częściej do chwilowego ich zaprzestania niż całkowitego wyeliminowania. Niejednokrotnie chwilowa nawet rezygnacja z dalszego karania powoduje nawrót zachowań niepożądanych. Łatwo się można o tym przekonać na podstawie postępowania ucznia w obecności lub nieobecności w klasie nauczyciela skłonnego do wymierzania kar.

35) „Niebezpieczeństwa nadmiernego karania”

Stwierdzono również ponad wszelką wątpliwość, iż nadmiar karania wyzwała skłonności do agresji, kłamstwa oraz dogmatyzmu i uprzedzeń. Powoduje także frustrację, lęk, niepewność, sprzyja poczuciu niższości i budzi uczucia nienawiści, nierzadko zaś mimowolnie wzmaga zachowania podlegające karaniu.

36) Tak więc na ogół uważa się, że metoda karania najczęściej modyfikuje w sensie pozytywnym zachowania społeczne dzieci i młodzieży w niewielkim tylko stopniu. Przeważnie bowiem jedynie chwilowo je tłumi; z czasem nawet zwiększa ich nasilenie, zwłaszcza gdy groźba kary zanika.

37) Niektórzy są zdania, że metoda karania jest nie tylko mało skuteczna, lecz wręcz niekiedy szkodliwa. Na poparcie takiej tezy podkreśla się, iż karanie potrafi przybrać postać bolesnych i nader okrutnych oddziaływań, będących źródłem frustracji i nerwic, oraz sprzecznych z zasadami zdrowia psychicznego. Inni natomiast skłonni są uznać, że metoda karania zazwyczaj prowadzi do upragnionych zmian w zachowaniu dzieci i młodzieży wtedy, gdy karanie przybiera postać tzw. wygaszania. Polega ono na uniemożliwianiu spodziewanego przez chłopców i dziewczęta nagradzania, czyli dostarczania wzmocnień pozytywnych.

38) „Warunki skuteczności karania”

Na ogół w wyniku zastosowania metody karania oczekuje się przewyciężenia zachowań destruktywnych. Możliwość taka istnieje, ale nie zawsze. Skuteczność metody karania zależy bowiem od spełnienia wielu uwarunkowań:

- a) jednym z nich jest pozytywny stosunek karanego do każącego, o czym przekonuje wiele badań naukowych. W wyniku badań stwierdzono również, iż skuteczność kar zwiększa akceptację przez karanego norm, za nieprzestrzeganie których został ukarany;
- b) zaleca się też, aby karanie nie urągało w niczym godności dziecka;
- c) nie było stosowane podczas uniesienia rodzica, wychowawcy czy nauczyciela;
- d) bywało poprzedzane wyjaśnieniem szkodliwości popełnionego czynu i tego, na czym polega wina karanego;
- e) było stosowane po przekonaniu wychowanka o tym, iż „postąpił niewłaściwie i zasługuje na karę”;
- f) miało miejsce w zasadzie bezpośrednio po wykroczeniu;
- g) skuteczność metody karania zależy także od dyskretnego wymierzania kary i stosowania jej w przyjaznej atmosferze, tj. nie w obecności osób trzecich i nie w sposób bezduszny.
- h) podkreśla się również zależność powodzenia lub niepowodzenia stosowanych kar od stopnia

odporności dzieci i młodzieży na frustrację oraz ich wrażliwości i samooceny.

39) „Wstrzeźliwość w stosowaniu kar”

W odwoływaniu się do metody karania warto pamiętać też, iż młodzi ludzie nie zawsze są w stanie dostosować się do stawianych im wymagań, nie posiadają na przykład umiejętności spełniania wszystkich oczekiwań dorosłych. Przeto muszą się najpierw wymaganych zadań nauczyć, zanim podda się ich wzmożonej kontroli, łącznie z wymierzaniem kar.

40) „Czynniki warunkujące powodzenie stosowanych zabiegów wychowawczych”

Struktura przedstawionych do dyspozycji wychowawcy możliwości działania pozwala sugerować, iż istnieje szereg czynników warunkujących powodzenie stosowanych zabiegów wychowawczych.

Do najważniejszych z nich zaliczamy:

- merytoryczne przygotowanie nauczyciela;
- psychiczne predyspozycje wychowawcze;
- życzliwe kontakty emocjonalne nauczyciela i ucznia;
- prawidłowe rozpoznanie potrzeb dziecka;
- bezpośrednia motywacja do działania;
- trafność doboru metod do aktualnej sytuacji.

41) „Podsumowanie”

Zastosowanie metod wychowania jest tym skuteczniejsze, im bardziej idzie ono w parze z przestrzeganiem psychospołecznych warunków efektywności oddziaływań wychowawczych. Słusznie przestrzega się przed nadgorliwym wykorzystaniem zalecanych w pedagogice metod i technik wychowania. Może to wpłynąć ujemnie na własne i oryginalne podejście rodziców, wychowawców i nauczycieli w postępowaniu wychowawczym. Według K. Konarzewskiego – „Nauczanie metod rodzi schematyzm i zabija twórczość”. Przy czym pewna wiedza o metodach wychowania okazuje się konieczna dla prawdziwie innowacyjnego podejścia pedagogicznego.

42) „**BIBLIOGRAFIA:**”

1. Dąbrowska T. i Wojciechowska-Charlak B. „*Między praktyką a teorią wychowania*”, Lublin 1997.
 2. Konarzewski K. „*Podstawy teorii oddziaływań wychowawczych*”, Warszawa 1987.
 3. Łobocki M. „*Teoria wychowania w zarysie*”, Kraków 2004.
 4. Piotrowiak E. „*Metody wychowania*” [w:] A. Tchorzewski (red.) „*Wychowanie w kontekście*
-